

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

DOI: 10.33498/journ-2025-03-113

Володимир Нікіфоренко

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
перший заступник голови
Державної прикордонної служби України, генерал-майор,
керівник Центрального регіонального відділення
Наукового центру Української державності
імені професора Володимира Кульчицького НАПрН України
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1452-2312>
v_nikiforenko@ukr.net

УДК 340.12(477)

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ІДЕЇ КОНСТИТУЦІЇ МИКОЛИ МІХНОВСЬКОГО

Анотація. Стаття присвячена сучасному осмисленню історичної спадщини видатного політичного і громадського діяча кінця XIX – початку XX ст., правника, законотворця, ідеолога української Конституції “Самостійна Україна” та апостола української державності – Миколи Івановича Міхновського. Установлено, що М. Міхновський сміливо декларував прогресивні погляди про необхідність створення незалежної Української держави, спираючись на принципи самодостатності, справедливості та верховенства права. Він був послідовним прихильником базових демократичних цінностей щодо недоторканності особистості та життя, свободи совісті та слова, відокремлення церкви від держави, а держави від церкви, вільне розірвання шлюбу, право на освіту, свободу друку, свободу зібрань та багато інших прав і свобод. Домінуючою ідеологією М. Міхновського був поділ державної влади на законодавчу (з виборним двопалатним парламентом), виконавчу на чолі з президентом і судову (з гласними й демократичними судами). Ідеї М. Міхновського як ніколи актуальні саме сьогодні та мають бути враховані у формуванні ідей національної державності України.

Ключові слова: національна державність; конституціоналізм; Микола Міхновський; права і свободи людини; державний устрій; Україна.

Проблеми самостійності та національної державності України завжди перебувають у центрі уваги вітчизняної державно-правової думки, закономірним результатом розвитку якої стало схвалення українським парламентом доленосних національних документів – Декларації про державний суверенітет України¹, Акта проголошення незалежності України² та Конституції України³, які закріпили міцну основу для створення та існування Української держави. Проте чи означає успішне уконституювання незалежної Украї-

© Володимир Нікіфоренко, 2025

¹ Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. № 55-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>> (дата звернення 27.03.2025).

² Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>> (дата звернення 27.03.2025).

³ Конституція України від 28 червня 1996 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення 27.03.2025).

ни, що вже відбувся той синтез політико-ідеологічних напрямів української думки як нагальної потреби для збереження державності⁴?

Давати на це запитання позитивну відповідь, на мою думку, є доволі передчасним. Сьогодні на тлі глобальних процесів у світі та викликів, що пов'язані зі зміною безпекової парадигми, прагнення окремих держав до перегляду світового порядку, боротьби за ресурси та задоволення своїх імперських амбіцій, Україна опинилась у епіцентрі нових загроз, пов'язаних зі збереженням територіальної цілісності та суверенітету України. Уже понад десять років наша держава протистоїть своєму віковичному ворогові – російській імперії, яка щоразу приходить у новій подобі, але з єдиною метою – знищити назавжди Україну та все українство.

Основні ідеї щодо державотворчих процесів у сучасній українській науковій правовій думці значною мірою базуються на підходах і принципах, започаткованих провідними теоретиками та державними діячами України впродовж XIX–XX століть⁵. Натепер є необхідним сучасне прочитання історичного досвіду України щодо усвідомлення й утілення власних етнополітичних прагнень⁶, оскільки нагадати про історію пошуків і спроб реалізації українським народом та його ідейними провідниками свого прагнення до визволення й національного суверенітету надзвичайно своєчасно та повчально⁷.

У цьому контексті варто погодитись з думкою про те, що досвід попередників, які принаймні з кінця XIX ст. цілеспрямовано працювали над створенням правових підвалин української державності, що відповідали б ментальності, традиціям і звичаям українського народу, не був всебічно вивчений і ґрунтовно проаналізований, а їхній творчий спадок – цілковито проігнорований⁸, і тим сумніше визнавати факт, що вітчизняний істеблішмент, старанно запозичуючи міжнародні взірці, часто-густо не звертає уваги на власну ідейно-політичну спадщину⁹.

Низка сучасних наукових досягнень, які присвячені історико-правовим проблемам національної державності та виникненню й становленню вітчизняного конституціоналізму (наприклад, праці О. Копиленка, Л. Комзюк, В. Ситника, Н. Стецюк та ін.), здебільшого пов'язані з відомими постатями, такими як: С. Бандера, М. Грушевський, М. Драгоманов, П. Орлик, П. Ско-

⁴ Л. Комзюк, 'Порівняльний аналіз конституційно-правових концепцій самостійності України Драгоманова і Міхновського' [2010] 83 Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки 13.

⁵ А. Кормич, 'Сутність державницько-правових концепцій України XX ст. та їх вплив на сучасний державотворчий процес' [2012] 44 Актуальні проблеми політики 68.

⁶ *Національне питання в Україні XX – початку XXI ст.: історичні нариси* (В. Смолій ред, Ніка-Центр 2012).

⁷ Ф. Турченко, 'Михайло Грушевський vs. Микола Міхновський (дискусія сучасників: погляд крізь сторіччя)' [2013] 2 Український історичний журнал 74.

⁸ В. Шамрай 'Державно-правові погляди Миколи Міхновського' (дис канд юрид наук, 2010).

⁹ Л. Шипілов, 'Право української нації на самовизначення в ідейній спадщині М. І. Міхновського' [2010] 1 Форум права 422.

ропадський, Б. Хмельницький та ін. Проте ці праці не враховують сучасних українських реалій і потребують певного переосмислення.

У 20-х роках ХХ ст. Україна кілька разів проголошувала і втрачала свою незалежність, однак українці про той етап творення української державності згадують здебільшого лише з нагоди річниць знаменних подій, іноземці про них банально не знають, а росіяни воліють, щоб тих подій та пам'яті про них не було взагалі.

Чимало сучасних викликів мають історичне коріння, а трактування історії і намагання відновити “історичну справедливість”, навіть якщо йдеться про хибну чи вигадану, стає підґрунтям не лише для переписування минулого, а й для спроб змінити правила сучасного світу. До прикладу, один із ключових наративів російської пропаганди, яким вона намагається виправдати напад на Україну, полягає у нівелюванні історії української державності та привласненні нашого історичного спадку. Причому йдеться не лише про порівняно далекі часи Києво-Руської держави чи Гетьманщини, а й про події буквально столітньої давнини, які добре задокументовані та лишаються в пам'яті хай не безпосередніх учасників, але їхніх найближчих нащадків. Однак ця пам'ять стирається, та й нам необхідно не лише переказувати власну історію у родинному колі, а й вивчати та культивувати її назагал, пропагувати як всередині країни, так і на міжнародну аудиторію. При цьому необхідно висвітлювати як віхи розвитку української державності та відповідний контекст, так і ключових постатей, які займалися створенням Української держави, адже за кожним досягненням стоять конкретні люди¹⁰.

Ця стаття присвячена сучасному осмисленню історичної спадщини видатного політичного і громадського діяча кінця ХІХ – початку ХХ ст., правника, законотворця, ідеолога української Конституції “Самостійна Україна” та, як його називають, “апостола української державності”¹¹ – Миколи Івановича Міхновського.

Багато відомих світових діячів вплинули на розвиток своїх держав. Це Д. Вашингтон, Н. Бонапарт, О. Бісмарк, В. Черчилль та ін. Звісно, період розпаду імперій і численних спроб творення Української держави на початку ХХ ст. породив чимало видатних українських державотворців, включно із С. Петлюрою, В. Винниченком, Є. Коновальцем та багатьма іншими. На рівень таких історичних постатей в Україні можна поставити М. Міхновського – видатного українця, внесок якого і пам'ять про якого вочевидь недооцінена.

Найвідомішою сьогодні постаттю українського національного руху тих часів вважається М. Грушевський, який був ініціатором проголошення Української Народної Республіки у 1917 р. (спершу як автономії у складі

¹⁰ Основний закон “Самостійної України” Миколи Міхновського: хрестоматійне видання (В Нікіфоренко, укладач, Видавництво НАДПСУ 2025).

¹¹ П Мірчук, Микола Міхновський. Апостол української державности (Філадельфія 1960).

російської республіки, що виникла у межах колишньої післяреволюційної російської імперії). Багато згадок маємо про П. Скоропадського, який здійснив переворот у 1918 р. та проголосив Українську державу замість УНР, при цьому теж був прихильником федерації з росією, зокрема задля підтримки від країн Антанти.

Майже забутим залишається М. Міхновський, який був опонентом М. Грушевського та відмовився стати радником П. Скоропадського, а своєю чергою організував у 1917 р. повстання українських військових, щоб змусити керівництво УНР відокремитися від росії і проголосити самостійність. Також у 1918 р. він намагався повалити Директорію, що у 1918 р. прийшла на зміну Гетьманату П. Скоропадського.

Назгал його прізвище вчергове зринуло наприкінці 2022 р. після перейменування на його честь бульвару Дружби народів у Києві та в березні 2023 р. з нагоди 150-річчя від дня його народження. До речі, вулиці М. Міхновського є лише ще в 9 українських обласних центрах. У перейменуванні саме бульвару Дружби народів у столиці на честь Міхновського є доля злого гумору, адже він категорично виступав за незалежність України від росії, а про жодну “дружбу” з імперціями в принципі ніколи не йшлося. *‘Яким правом російське правительство поводитьсь з нами на нашій власній території, наче зі своїми рабами?’*¹², – прямо запитував М. Міхновський.

Як багатогранна особистість М. Міхновський досяг значних успіхів у різних галузях, від адвокатури до банківської справи, однак найбільші його досягнення – саме в ідеологічній площині та у сфері державотворення. Найвідоміша праця М. Міхновського – написані у 1900 р. нариси “Самостійна Україна”, в якій він представив бачення єдиної, вільної, самостійної держави від Карпат до Кавказу, як цілком нову ідеєю на той час, що, як слушно підкреслює В. Шамрай, стала програмним постулатом для всіх українських націоналістичних організацій, партій і груп¹³. Ці ідеї стали основою ідеології Революційної української партії, заснованої М. Міхновським та однодумцями того ж року, яка, до речі, стала першою українською політичною партією на Наддніпрянщині.

Спадком М. Міхновського як юриста є його проєкт української Конституції¹⁴, створений у 1905 р. в умовах революційних змін у російській імперії, у поєднанні з програмою Української народної партії¹⁵. Ці документи були втіленням зрілих державницьких поглядів М. Міхновського та, безумовно, мають слугувати прикладом української правової традиції. Україна в цих

¹² Міхновський Микола. *Самостійна Україна* (Р Коваль, упорядник, Наш Формат 2023).

¹³ Шамрай (н 8).

¹⁴ Основний Закон “Самостійної України” Спілки народу українського [1905] 1 Самостійна Україна (Львів, Друкарня Народової Манецких) <<https://www.infolab.ho.ua/Politic/Constytutsija%20Ukrainskoi%20spilky.html>> (дата звернення 27.03.2025).

¹⁵ Програма Української Народної Партії (1906) <<https://bucovinensia.chnu.edu.ua/documents/visu/212>> (дата звернення 27.03.2025).

документах поставала як “спілка вільних і самоправних земель”, які належать українському народу, як і вся влада.

Поява концептуальних праць, які проголошували та обґрунтовували право української нації на самовизначення, були закономірним результатом еволюції форм національного руху, а разом із нею – і суспільно-політичної думки¹⁶. За конституційним проєктом М. Міхновського, як справедливо зазначає Н. Стецюк, Україна мала б стати: державою суверенною (незалежною); національною державою; державою унітарною; державою демократичною з республіканською формою правління, державою, яка визнає і забезпечує основні права та свободи людини; державою, яка здійснює свою державну владу на засадах її поділу на окремі гілки, а також визнає право територіальних громад на місцеве самоврядування¹⁷.

Екстраполюючи сучасне розуміння “національної державності” через призму “національної держави” як:

утворену нацією державу на виключно своїй етнографічній території в результаті реалізації нацією свого природного (невід’ємного) права на самовизначення; державу, яка створює належні умови для всестороннього розвитку своєї (титульної) нації; державу, яка послідовно реалізовує національну ідею в державотворчих процесах, чітко стоїть на позиціях захисту та охорони національної державності, а також піклується про розвиток національних меншин, які проживають на її території, тощо¹⁸.

Можемо сміливо визнати, що погляди М. Міхновського були надпрогресивними і такими, які цілковито збіжні з сучасними українськими реаліями, зокрема, зумовленими сьогоденною збройною агресією проти України. Підтвердженням цього також є те, що найвищим ідеалом державного устрою для М. Міхновського, виходячи зі змісту його Конституції, слід вважати послідовно витриманий у найкращих традиціях європейського права XIX – початку XX ст., а це період, коли в передових, прогресивних державах старого континенту особливе місце приділяли правам та обов’язкам громадян, адже тодішня Європа лише дійшла до усвідомлення того, що всі громадяни кожної держави є рівноправними, незалежно від свого соціального статусу, майнового цензу чи суспільного походження¹⁹.

Загалом проблемі прав і свобод людини і громадянина у Конституції М. Міхновського приділено значну увагу. Слід, зокрема, наголосити на положеннях п. 12 про те, що в Україні “нема й не може бути поділу на касты”. Так само в Конституції України у статтях 21 і 24 набув закріплення принцип рівності, який означає, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності і правах,

¹⁶ Турченко (н 7) 74.

¹⁷ Н. Стецюк, ‘Конституціоналізм в українській політичній та правовій думці (середина XIX ст. – кінець 80-х років XX ст.)’ (дис канд юрид наук 2003).

¹⁸ Мала енциклопедія етнодержавознавства (Ю Римаренко ред, Генеза, Довіра 1996).

¹⁹ В Шамрай, ‘Громадянство та виборче право громадян за Конституцією М. Міхновського’ [2010] 85 Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки 63.

громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

При цьому як тоді, так і тепер таке закріплення зовсім не означає фактичну рівність громадян і рівність їх соціального статусу, які взагалі є недосяжними в силу природних та об'єктивних законів людського існування. Зокрема, історично зумовлений розподіл праці передбачає відмінності в соціальних функціях, а отже, і в соціальному статусі осіб, які виконують ці функції. Навіть у первісному суспільстві розподіл праці зумовлював нерівність у межах родової та общинної організації суспільного життя²⁰. Так само і зауважує М. Міхновський, вказуючи на позитивну дискримінацію в правах українців та іноземців, відзначаючи в п. 13 Конституції, що *‘всі українці, як чоловіки, так і жінки, рівноправні і тільки вони можуть бути допущені до виконання офіційних обов’язків в Україні’*.

Серед прав, які обмежують свавілля тодішніх правоохоронних органів, що також передбачене сучасною Конституцією України, є закріплення принципу законності затримання – *‘ніхто не може бути затриманий без судової мотивованої постанови’*.

Схожі положення безпосередньо закріплені у ст. 29 Конституції України, оскільки саме ця норма дає змогу розкрити змістове наповнення цього права в його конституційному вимірі. Виходячи з архітекτονіки цієї статті, можемо виділити її ключовий аспект про те, що застосування арешту та тримання під вартою допускається лише на підставі вмотивованого судового рішення та з дотриманням вимоги законності²¹. Проте, на відміну від сучасної Конституції України, якою встановлено можливість 72-годинного затримання особи без судового рішення (за виняткових обставин), абзацом третім п. 14 Конституції М. Міхновського передбачено значно менший строк, а тому більш, так би мовити, правозахисний, який не повинен перевищувати 24 годин.

Свідченням значного розвитку тогочасного громадянського суспільства в контексті законодавчого визначення рівня співпраці громад і влади щодо управління державними справами є також конституційне закріплення М. Міхновським права кожного на звернення (як індивідуального, так і колективного) до влади із петиціями (п. 26). Сучасна юридична наукова думка небезпідставно називає цей інструмент таким, що дає змогу громаді діяти та намагатися вплинути на рішення, від яких вони залежать, формуючи політику та плани, що стосуються середовища, в якому вони живуть, він є засобом політичного впливу на формування політики та законодавства, а також визначальним засобом доведення громадських проблем до відома

²⁰ С. Сунегін, ‘Основоположні принципи права: загальна характеристика та деякі аспекти реалізації’ [2012] 3 Альманах права 276.

²¹ О. Капліна, І. Крицька, А. Туманянц, ‘Право на свободу та особисту недоторканість: проблеми співмірності правообмежень в умовах екзистенційних загроз’ [2024] 31(1) Вісник Національної академії правових наук України 292.

влади. При цьому система петицій має тривалу історію та свідчить про виконання комунікативної функції між громадянами і державою²².

Сьогодні громадянське суспільство – це співтовариство вільних і рівних громадян, які живуть у демократичному суспільстві, де система влади збалансована не тільки її розподілом на законодавчу, виконавчу та судову, а й широкою активністю громадян, що об'єднуються в політичні партії, громадські та релігійні організації, профспілки, інші об'єднання за інтересами, де свобода слова й інформації є реальністю, а не декларацією²³.

Саме таке громадянське суспільство бачив в Україні після набуття нею незалежності і М. Міхновський. Він, як юрист, політичний діяч і просто як людина, постійно і щоденно у своєму буденному житті стикався з функціонуванням органів державної влади, а тому чітко усвідомлював, що невідворотні трансформації, що, безумовно, мусять настати в усіх сферах суспільного буття Української держави, можливі лише в умовах утворення високоефективної і збалансованої системи державної влади, цього основного і найважливішого інструменту державотворення. Саме тому доволі зрозумілим стає той факт, що розділу Конституції М. Міхновського під назвою “Влада” приділено найбільше уваги. З усіх 118 пунктів, які передбачені в Основному Законі “Самостійна Україна” М. Міхновського, майже половина (65 пунктів) були присвячені суто питанням функціонування центральних органів влади, а ще два розділи – діяльності земських і громадських рад (аналогі сьогочасного регіонального й місцевого самоврядування).

Проведений аналіз положень зазначених розділів дає змогу констатувати, що як базову основу функціонування органів державної влади М. Міхновський передбачено принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу й судову, де перша (законодавча) – це Рада представників і Сенат, друга (виконавча) – Президент Всеукраїнської Спільки, а третя, тобто судова влада, належить відповідно судам. Цікавим є також те, що право бути обраним до законодавчого органу влади надається громадянам України, які *‘вміють говорити, читати й писати по українськи’*, а Президент Республіки має обиратися на шість років і тільки на один строк. Поряд з цим вимога щодо знання української мови для Президента не передбачалася. До судової системи, за Конституцією М. Міхновського, входять мирові суди, суди першої і другої інстанцій, а також Вищий касаційний суд. До останнього судді призначаються пожиттєво Президентом, а в інші суди – обираються на три роки місцевими радами, що, на відміну від сучасних правових механізмів, на жаль, не сприяло б неупередженості та незалежності тогочасних суддів.

Тут варто згадати й про те, що М. Міхновський був переконаний, що в держави, безумовно, має бути сильна армія. У 1917 р. він організував два

²² В Панкратова, ‘Право на петицію: історико-правовий аспект’ [2023] 1(78) Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право 117.

²³ А Ткачук, О Ткачук, *Що таке демократія? Знати, розуміти, застосовувати: посібник* (Юстон 2020).

військових віче, видав перший наказ українському війську та заснував Організаційний комітет для формування українського війська. Міхновський створив організацію “Український військовий клуб імені гетьмана Полуботка” та став одним із головних організаторів двох перших українських полків – імені Хмельницького та імені Полуботка. Він дав патріотичний імпульс українським військовим, зокрема серед російських військових частин, і фактично став засновником формування сучасного українського війська.

Саме тому видається доволі дивним, що М. Міхновський, передбачивши у своєму проєкті Конституції окремий розділ під назвою “Військова сила”, присвяченому питанням функціонування армії, зазначив, що ‘*Всеукраїнська Спілка не має постійного війська*’. При цьому усі питання щодо дотримання правопорядку, а також, як розуміємо, і оборони держави, покладено на свою міліцію, що має кожна громада, а порядок та умови її функціонування визначаються окремим законом.

Висновки. Ця стаття присвячена сучасному осмисленню історичної спадщини видатного політичного і громадського діяча кінця XIX – початку XX ст., правника, законотворця, ідеолога української Конституції “Самостійна Україна” та апостола української державності – Миколи Івановича Міхновського.

М. Міхновський був першим серед своїх сучасників хто сміливо декларував прогресивні погляди про необхідність створення незалежної Української держави, спираючись на принципи самодостатності, справедливості та верховенства права. Він був послідовним прихильником базових демократичних цінностей щодо недоторканності особистості та житла, свободи совісті та слова, відокремлення церкви від держави, а держави від церкви, вільне розірвання шлюбу, право на освіту, свободу друку, свободу зібрань та багато інших прав і свобод. Домінуючою ідеологією М. Міхновського був поділ державної влади на законодавчу (з виборним двопалатним парламентом), виконавчу на чолі з президентом і судову (з гласними й демократичними судами).

Ідеї М. Міхновського як ніколи актуальні саме сьогодні. Він був одним із ключових діячів тих часів і, безумовно, вартий вивчення та увічнення як видатна постать української нації.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Mirchuk P, *Mykola Mikhnovskyy. Apostol ukrayinskoyi derzhavnosti* (Filadelfiya 1960) (in Ukrainian).
2. Tkachuk A, Tkachuk O, *Shcho take demokratiya? Znaty, rozumity, zastosovuvaty: posibnyk* (Yuston 2020) (in Ukrainian).

Edited books

3. *Natsionalne pytannya v Ukrayini XX – pochatku XXI st.: istorychni narysy: monohrafiya* (Smolii V red, Nika-Tsentr 2012) (in Ukrainian).
4. Mikhnovskyy Mykola. *Samostiyna Ukrayina* (Koval R, uporyadnyk, Nash Format 2023) (in Ukrainian).
5. *Osnovnyy zakon “Samostiynoyi Ukrayiny” Mykoly Mikhnovskoho: khrestomatiyne vydannya* (Nikiforenko V, ukladach, Vydavnytstvo NADPSU 2025) (in Ukrainian).

Journal articles

6. Kaplina O, Krytska I, Tumanyants A, ‘Pravo na svobodu ta osobystu nedotorkanist: problemy spivmirnosti pravoobmezen v umovakh ekzystentsiynykh zahroz’ [2024] 31(1) Visnyk Natsionalnoi akademiiy pravovykh nauk Ukrayiny 284–302 (in Ukrainian).
7. Komzyuk L, ‘Porivnyalnyi analiz konstytutsiyno-pravovykh kontseptsiiy samostiynosti Ukrayiny Drahomanova i Mikhnovskoho’ [2010] 83 Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Yurydychni nauky 13–18 (in Ukrainian).
8. Kormych A, ‘Sutnist derzhavnytsko-pravovykh kontseptsiiy Ukrayiny XIX st. ta yikh vplyv na suchasnyy derzhavotvorchyy protses’ [2012] 44 Aktualni problemy polityky 66–75 (in Ukrainian).
9. Pankratova V, ‘Pravo na petytsiyu: istoryko-pravovyy aspekt’ [2023] 1(78) Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Pravo 116–121 (in Ukrainian).
10. Shamray V, ‘Hromadyanstvo ta vyborche pravo hromadyan za Konstytutsiyyeyu M. Mikhnovskoho’ [2010] 85 Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka Seriya: Yurydychni nauky 63–66 (in Ukrainian).
11. Shypilov L, ‘Pravo ukrayinskoyi natsii na samovyznachennya v ideyniy spadshchyni M. I. Mikhnovskoho’ [2010] 1 Forum prava 422–427 (in Ukrainian).
12. Sunyehin S, ‘Osnovopolozhni pryntsypy prava: zahalna kharakterystyka ta deyaki aspekty realizatsiyyi’ [2012] 3 Almanakh prava 275–279 (in Ukrainian).
13. Turchenko F, ‘Mykhaylo Hrushevskyy vs. Mykola Mikhnovskyy (dyskusiya suchasnykiv: pohlyad kriz storichchya)’ [2013] 2 Ukrayinskyy istorychnyy zhurnal 74–94 (in Ukrainian).

Theses

14. Shamray V, ‘Derzhavno-pravovi pohlyady Mykoly Mikhnovskoho’ (dys kand yuryd nauk, 2010) (in Ukrainian).
15. Stetsyuk N, ‘Konstytutsionalizm v ukrayinskiy politychniy ta pravoviy dumtsi (seredyna XIX st. – kinets 80-kh rokiv XX st.)’ (dys kand yuryd nauk, 2003) (in Ukrainian).

Encyclopaedias

16. *Mala entsyklopediya etnoderzhavoznavstva* (Yu Rymarenko red, Heneza, Dovira 1996) (in Ukrainian).

Websites

17. Osnovnyi Zakon “Samostiinoi Ukrainy” Spilky narodu ukrainskoho [1905] 1 Samostiina Ukraina (Lviv, Drukarnia Narodovoi Manietskykh) <<https://www.infolab.ho.ua/Politic/Constytutsija%20Ukrajinskoji%20spilky.html>> (accessed 27.03.2025) (in Ukrainian).
18. Programa Ukrainskoi Narodnoi Partii (1906) <<https://bucovinensia.chnu.edu.ua/documents/visu/212>> (accessed 27.03.2025) (in Ukrainian).

POLITICAL AND LEGAL IDEAS OF THE CONSTITUTION
OF MYKOLA MIKHNOVSKYI

ABSTRACT. The article is devoted to the modern comprehension of the historical heritage of the prominent political and public figure of the late nineteenth and early twentieth centuries, lawyer, lawmaker, ideologist of the Ukrainian Constitution 'Independent Ukraine' and apostle of Ukrainian statehood – Mykola Ivanovych Mikhnovskyi. It is established that Mikhnovskyi boldly declared progressive views on the need to create an independent Ukrainian state based on the principles of self-sufficiency, justice and the rule of law. He was a consistent advocate of basic democratic values such as the inviolability of the person and home, freedom of conscience and speech, separation of church and state, free divorce, the right to education, freedom of the press, freedom of assembly, and many other rights and freedoms. Mikhnovskyi's dominant ideology was the division of state power into legislative (with an elected bicameral parliament), executive (headed by the president) and judicial (with public and democratic courts). The ideas of Mykola Ivanovych Mikhnovskyi are more relevant than ever today and should be taken into account in the formation of the ideas of Ukraine's national statehood.

KEYWORDS: national statehood; constitutionalism; Mykola Mikhnovskyi; human rights and freedoms; state system; Ukraine.